

вчинення злочину чи підготування до нього та подані в порядку, передбаченому ч. 2 ст. 66 КПК України, необхідно враховувати ініціативний або ситуативний (випадковий) характер дій фізичних або юридичних осіб, їх мету та цілеспрямованість при фіксуванні зазначених даних.

Таким чином, негласне фіксування розмови чи події на технічні засоби фіксації відео та звукової інформації може вважатися формою оперативно-розшукової діяльності лише в разі, коли ця фіксація відбувається в ініціативному порядку як частина системи пошукових, розвідувальних або контррозвідувальних заходів. Тобто, людина заздалегідь знає про протиправні діяння окремих осіб (груп) або розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав (організацій) і самостійно планує отримати інформацію в інтересах безпеки громадян, суспільства й держави.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» зняття інформації з каналів зв'язку, застосування інших технічних засобів одержання інформації проводяться за рішенням суду, прийнятим за поданням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника. Про отримання такого дозволу суду або про відмову в ньому зазначені особи повідомляють прокурору протягом доби. Ці заходи застосовуються виключно з метою запобігти злочину чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо в інший спосіб одержати інформацію неможливо.

На жаль, як показує експертна практика, часом у зв'язку з відсутністю відповідного дозволу суду правоохоронні органи пропонують потерпілому самостійно здійснити фіксацію відповідної протиправної події, а деколи навіть передають йому готові звукозаписи, які нібито він робив сам в ініціативному порядку. Але подібна практика суперечить не тільки зазначеному рішенням Конституційного Суду України, а й новому КПК України, який вступає в дію 19 листопада 2012 р. Як зазначено в ч. 1 ст. 258 цього Кодексу, ніхто не може зазнавати втручання в приватне спілкування без ухвали слідчого судді. Згідно з ч. 4 цієї статті втручанням у приватне спілкування є доступ до змісту спілкування за умов, якщо учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним; при цьому різновидом утручання в приватне спілкування є аудіо-, відеоконтроль особи.

Відповідно до ст. 260 нового КПК України аудіо-, відеоконтроль особи є різновидом утручання в приватне спілкування, яке проводиться без її відома на підставі ухвали слідчого судді, якщо є достатні підстави вважати, що розмови цієї особи або інші звуки, рухи, дії, пов'язані з її діяльністю або місцем перебування тощо, можуть містити відомості, які мають значення для досудового розслідування.

Таким чином, виходячи як із рішення Конституційного Суду України від 20 жовтня 2011 р. № 12-рп/2011, так й із змісту ст. 258 нового КПК України, переважна більшість відео- та звукозаписів, здійснених громадянами негласно в ініціативному порядку з метою фіксації відповідної протиправної події, можуть бути визнані такими, що не можуть бути доказами в суді під час розслідування кримінальних справ. Це у свою чергу має суттєво зменшити кількість призначень експертиз, де об'єктами дослідження є подібні записи. З другого боку, як показує експертна практика, не виключені випадки, коли подібні об'єкти дослідження поступатимуть на експертизу й далі під виглядом випадкових записів, зокрема записів, здійснених за допомогою мобільних телефонів. Також рішення Конституційного Суду України формально не стосується цивільних справ, справ про адміністративні правопорушення тощо, тому потребує відповідного роз'яснення Пленумом Верховного Суду України або пленумами відповідних вищих спеціалізованих судів.

Таким чином, дослідження автентичності цифрових фонограм і відеофонограм, записаних за допомогою портативної побутової техніки з функцією звукозапису, не втрачає своєї актуальності, оскільки подібні об'єкти дослідження поступатимуть у судово-експертні установи й надалі, але в меншій кількості.

Ю. С. Харабуга

науковий співробітник Львівського НДІСЕ

ЕКСПЕРТИЗА У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ ВИД СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

У зв'язку з появою у 2006 р. судової експертизи телекомунікаційних систем та засобів (далі – телекомунікаційна експертиза) в офіційному переліку основних видів експертиз сталися певні зміни в межах компетенції експерта з комп'ютерно-технічного дослідження. Передусім у зв'язку з появою експертної спеціальності 10.17 «Дослідження телекомунікаційних систем (обладнання) та засобів»

спеціальність 10.9 «Комп'ютерно-технічні дослідження» була перейменована на «Дослідження комп'ютерної техніки та програмних продуктів». Так було конкретизовано перелік об'єктів, що досліджуються під час проведення комп'ютерно-технічної експертизи: саме комп'ютерна, а не будь-яка цифрова техніка, у т. ч. телекомунікаційне обладнання. При цьому визначення характеристик і параметрів телекомунікаційних систем та засобів, установлення фактів і способів передачі (отримання) інформації в телекомунікаційних системах, фактів і способів доступу до систем, ресурсів, технічного стану телекомунікаційних систем і засобів, типу, марки, моделі та інших класифікаційних категорій телекомунікаційних систем і засобів, а також дослідження алгоритмів оброблення інформації та її захисту у сфері телекомунікації зараз належать до головних завдань телекомунікаційної експертизи та відповідно виходять за межі компетенції експерта, атестованого лише за експертною спеціальністю 10.9 «Дослідження комп'ютерної техніки та програмних продуктів».

У той самий час відповідне розділення призвело до деяких організаційних складностей під час дослідження об'єктів, що не є виключно комп'ютерною технікою. Перш за все йдеться про мобільні термінали стільникового зв'язку (далі – мобільні телефони) та SIM-картки, які принаймні у Львівському НДІСЕ є досить поширеними об'єктами комп'ютерно-технічної експертизи.

Виходячи з того, що виявлення інформації, яка міститься на комп'ютерних носіях, є одним з головних завдань комп'ютерно-технічної експертизи, при дослідженні інформації в пам'яті мобільного телефону до завдань комп'ютерно-технічної експертизи належить виявлення інформації (у тому числі видаленої або прихованої) у разі, коли мобільний телефон виступає в ролі спеціалізованого комп'ютерного носія інформації, тобто мобільний телефон або його компоненти (SIM-карту, карту пам'яті) можливо підключити до комп'ютерно-технічного обладнання (комп'ютера експерта тощо). Виявлення інформації в пам'яті мобільного телефону без його підключення до комп'ютера (шляхом візуального відображення на дисплеї мобільного телефону під час огляду відповідних пунктів його меню) не потребує спеціальних знань у галузі комп'ютерно-технічної експертизи та відповідно не входить до її завдань. Установлення походження інформації в пам'яті мобільного телефону (унаслідок мобільного зв'язку, відео-, звуко- або фотозйомки) виходить за межі компетенції експерта з комп'ютерно-технічного дослідження та потребує комплексного дослідження за участю експертів інших видів судової експертизи (телекомунікаційної, відеозвукозапису, фототехнічної).

Як показує експерта практика, нерідко під час призначення комп'ютерно-технічної експертизи щодо мобільних телефонів і SIM-карт слідчі виносять на вирішення експертизи такі два питання:

1. Яка інформація міститься в пам'яті мобільного телефону, що утворилася внаслідок мобільного зв'язку?

2. Яка інформація міститься в пам'яті мобільного телефону, що була внесена користувачем?

Виходячи з наведеного, вирішення першого питання виходить за межі компетенції експерта з комп'ютерно-технічного дослідження та потребує комплексного дослідження за участю експерта з дослідження телекомунікаційних систем та засобів. Що стосується другого питання, то воно містить неоднозначності, оскільки під терміном «внесена користувачем» можуть розумітися різні способи її утворення, а саме:

- шляхом набирання на клавіатурі мобільного телефону;
- шляхом відео-, звуко- або фотозйомки;
- шляхом копіювання з іншого носія інформації.

Отже, обидва питання потребують їх корекції, аби вони відповідали компетенції експерта з комп'ютерно-технічного дослідження.

Необхідно також пам'ятати, що питання, які ставляться перед комп'ютерно-технічною експертизою, мають бути результатом саме комп'ютерно-технічного дослідження, оскільки в деяких випадках інформацію вхідних/вихідних дзвінків, текстових повідомлень, умісту телефонних книг, нагадувань і нотаток можна отримати виключно шляхом візуального огляду. Для запобігання подібним ситуаціям у питанні має міститись фраза «... за даними комп'ютерно-технічного дослідження». Це зауваження одразу оговорює компетенцію експерта й застосовані при експертизі методи дослідження¹.

Разом з цим подібний поділ компетенції експерта організаційно ускладнює процес проведення експертизи, особливо тоді, коли в експертній установі відсутні спеціалісти, атестовані за спеціальністю «Дослідження телекомунікаційних систем (обладнання) та засобів», оскільки це досить широкий

¹ Див.: Дослідження інформації в пам'яті терміналів стільникового зв'язку (у межах комп'ютерно-технічної експертизи) : Звіт про НДР (заключний) / Львівський НДІСЕ ; кер. Ю. С. Харабуга. — № ДР 0110U002599. — Львів, 2011. — 65 с.

спектр дослідження, що потребує відповідної вищої освіти. Тому, на нашу думку, є перспективним можливе об'єднання комп'ютерно-технічної та телекомунікаційної експертизи у новий вид «Експертиза у сфері інформаційних технологій» і створення (за аналогію з експертизою у сфері інтелектуальної власності) широкого спектру експертних спеціальностей, спрямованих на спеціалізацію в експертному дослідженні щодо певної групи об'єктів: персональних комп'ютерів, серверів, мобільних телефонів, гральних терміналів, бортових комп'ютерів автомобілів та ін. При цьому не виключена ситуація, коли до цього виду експертизи належатимуть експертні дослідження, пов'язані зі встановленням технічних умов і технології отримання відео-, звукозаписів, які на даний час належать до експертизи відео-, звукозапису. У цьому разі за експертизою відео-, звукозапису залишиться дослідження звукового середовища та усного мовлення, а судова експертиза у сфері інформаційних технологій з категорії інженерно-технічних експертиз переміститься в категорію криміналістичних експертиз.

П. В. Тимкович

старший судовий експерт Львівського НДІСЕ

І. М. Бурдьо

судовий експерт Львівського НДІСЕ

ДОСЛІДЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ З КОРИГУВАННЯ ПЛАТНИКАМИ ПОДАТКУ ПОДАТКОВОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ТА ПОДАТКОВОГО КРЕДИТУ З ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

У ході здійснення господарської діяльності платники податку на додану вартість (ПДВ) нерідко стикаються з операціями повернення товарів чи сум попередніх оплат або зміною суми компенсації вартості поставлених товарів (послуг). У зазначених випадках розмір податкового зобов'язання постачальника та податкового кредиту отримувача товарів (послуг) підлягає відповідному коригуванню. Підстави коригування податкових зобов'язань і податкового кредиту з ПДВ визначено в ст. 192 Податкового кодексу України¹ (далі – ПК). Відповідно до цієї статті ПК суми податкових зобов'язань постачальника та податкового кредиту отримувача підлягають відповідному коригуванню в таких випадках:

- якщо після постачання товарів (послуг) змінюється сума компенсації їх вартості;
- якщо товари (послуги) повертаються особі, яка їх надала;
- якщо постачальник повертає суму передоплати товарів (послуг).

Слід відзначити, що вимогами Закону України «Про податок на додану вартість» від 3 квітня 1997 р. № 168/97-ВР (утратив чинність) не було встановлено прямої норми щодо проведення платниками податку коригування податкових зобов'язань та податкового кредиту в разі повернення передоплати за товари (послуги)². Ця підстава для коригування податкових зобов'язань і податкового кредиту нормативно встановлена вимогами ПК.

Суми ПДВ у податковій звітності коригуються платниками податку відповідно до розрахунку коригування кількісних і вартісних показників до податкової накладної (далі – розрахунок коригування), виписаного постачальником товарів (послуг). Порядок складання, реєстрації та зберігання розрахунку коригування аналогічний порядку, передбаченому для податкових накладних, а саме: постачальник реєструє розрахунок коригування з від'ємним чи додатним значенням у Реєстрі виданих і отриманих податкових накладних (далі – Реєстр), форма якого затверджена наказом ДПА України³.

Розрахунок коригування до податкової накладної, виписаної при постачанні товарів (послуг), підлягає відображенню в розділі I «Видані податкові накладні» Реєстру в такому порядку:

- у графі 1 записується порядковий номер розрахунку коригування;
- у графі 2 зазначається дата виписування розрахунку коригування;

¹ Див.: Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. — 04.09.2012.

² Див.: Про податок на додану вартість : Закон України від 3 квітня 1997 р. № 168-97-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. — 04.09.2012.

³ Див.: Про затвердження форми Реєстру виданих та отриманих податкових накладних та Порядку його ведення : наказ Державної податкової адміністрації України від 24 грудня 2010 р. № 1002 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. — 04.09.2012.